

притаманних поліції принципів недоліків. Покладення на поліцейські органи невластивих їм функцій, що призводило до втручання поліції в усі сфери громадянського життя, внаслідок чого уява про поліцію в суспільній свідомості асоціювалася лише з примусовою діяльністю держави із забезпечення безпеки суспільства і держави, негативним чином впливало на ефективність діяльності поліцейського апарату і не давало можливість загальній поліції стати дієвим органом з охорони публічної і, найголовніше, приватної безпеки.

Отже, об'єктивний аналіз функціонування загальної поліції Російської імперії на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. свідчить про те, що її головним завданням був захист самодержавства, інтереси якого, як продемонструвала історія, не співпадали з інтересами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андрухів І. О. Актуальні проблеми та методологічні підходи до досліджень історії міліції України / І. О. Андрухів // Історія міліції України: минуле і сучасне: збірник наукових праць за матеріалами I Всеукр. наук. конференції (Івано-Франківськ, 6 червня 2008 р.). – Івано-Франківськ: ПНОУ ЛьвДУВС, 2008. – С. 3–9.
2. Демократичне поліціювання: збірник наукових статей / За заг. ред. О. М. Бандурки та Дж. Перліна, наук. редактор О. В. Тягло. – Львів: Астролябія, 2011. – 492 с.
3. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навч. посіб. / І. Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.
4. Холод Ю. А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862 – 1905 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень" / Ю. А. Холод. – Х., 2002. – 20 с.

Скрипець В. А.,

слухач 3-В курсу ННІЗН НАВС

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави неможливий без здійснення комплексної і системної судово-правової реформи, орієнтованої на забезпечення самостійності та незалежності судових органів і реалізацію демократичних ідей правосуддя. Однією з найважливіших умов ефективного реформування є поєднання суспільного досвіду й авторитету держави в особі незалежних суддів. Оптимально ефективною формою такої взаємодії є суд присяжних, який дозволяє запобігти суддівському свавілля та підвищити рівень правосвідомості українського народу в цілому.

Конституція України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ч. 4 ст. 124), правосуддя в Україні здійснюють професійні судді та у визначених законом випадках народні засідателі і присяжні (ч. 1 ст. 127), судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (ч. 2 ст. 129).

Існування суду присяжних також гарантовано Законом України "Про судоустрій і статус суддів" від 7 липня 2010 р., але на практиці він не функціонує за відсутності належних процесуальних механізмів.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. має на меті змінити таку ситуацію. Це цілком обгрунтовано тим, що суд за участю представників народу в здійсненні судочинства є не лише кримінально-процесуальним, а й важливим соціальним інститутом. Він виступає проявом демократичної та незалежної судової влади, захищеної від бюрократизму та формальних установок [1, с. 728].

Протягом останніх років в Україні триває дискусія щодо необхідності запровадження суду присяжних у кримінальне судочинство. Правильне вирішення цього питання можливе лише за умови ґрунтовного ознайомлення з історією становлення та розвитку інституту суду присяжних, де розкриваються його соціально-правова природа та роль і місце в судочинстві.

У загальному плані суд присяжних – це судовий інститут, який представляє собою незалежну від професійних суддів колегію обраних громадян, які внаслідок своєї обізнаності з умовами місцевого побуту, специфіки життя всіх тих суспільних прошарків, які вони представляють, покликані вирішувати в суді питання факту та виносити справедливий вердикт. Суд присяжних є давнім інститутом, який пройшов тривалий і складний шлях свого становлення. Колегіальна форма судочинства за участю професійного та народного елементів мала місце в судовому процесі різних держав, у тому числі України. Протягом багатьох століть на українських землях судочинство здійснювалося за участю представників громадськості (копний суд).

Процес запровадження інституту суду присяжних у Російській імперії відзначається своєю тривалістю: довгий час суд присяжних розглядався як інститут, який несе загрозу для монархічної форми правління. Лише впевнившись у неможливості проведення радикальних змін у сфері судочинства без запровадження суду присяжних, влада затвердила законопроекти, які визначали провідне місце цього інституту в російській системі судоустрою. За основу була взята континентальна модель суду присяжних, однак розробникам Судових статутів вдалося ввібрати і поєднати найкращі риси як французької, так і англо-американської моделей [2, с. 274].

Впровадження суду присяжних у ході проведення судової реформи 1864 р. мав свої особливості на території українських земель. Унаслідок низки соціально-економічних і політичних чинників, положення Судових статутів були поширені на Правобережній Україні значно пізніше, ніж на Лівобережжі та решті центральної території Російської імперії, що спричинило затримання розвитку суспільних відносин і зростання рівня злочинності в цьому регіоні. Становлення інституту суду присяжних на українських землях проходило за більш сприятливих умов, оскільки українському судовому процесу здавна були властиві риси демократичності, що проявлялися у виборності суддів, колегіальності, публічності та участі представників громади [3, с. 57].

У 1917 – 1920 рр., під час розбудови в Україні незалежної держави, інститут суду присяжних отримав свій подальший розвиток в українському законодавстві, незважаючи на політичну нестабільність й економічну кризу. Було прийнято низку нормативних актів, спрямованих на вдосконалення умов

діяльності суду присяжних шляхом демократизації складу присяжних за допомогою відміни старих і введення нових цензів, зміни правил комплектування колегії присяжних з метою запобігання відміни судових сесій внаслідок нестачі присяжного контингенту, упорядкування діяльності комісії зі складання списків присяжних, пропонувалося введення жінок до їх складу.

Вивчення історії становлення інституту суду присяжних у вітчизняній судовій системі дало змогу визначити соціально-правову природу суду присяжних, його місце в судовій системі та роль у суспільстві, а саме – його високий правозахисний потенціал як ефективного механізму захисту прав людини. При цьому наявний досвід (як позитивний, так і негативний) діяльності суду присяжних в Україні дає підстави стверджувати, що інститут присяжних, запропонований новим Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р., потребує вдосконалення шляхом розширення його повноважень і гарантій їх реалізації з метою забезпечення безпосередньої участі народу в здійсненні правосуддя. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо тяжких та особливо тяжких злочинів за клопотанням обвинуваченого необхідно здійснювати судом присяжних у його класичній формі, за якою тільки колегія присяжних має право вирішувати питання про винуватість чи невинуватість підсудного, а питання про покарання – професійні судді у вирокі. За такої форми судочинства мінімізується вплив професійних суддів на думку присяжних при ухваленні вирокі у справі. При здійсненні правосуддя повинна бути забезпечена організаційна відокремленість і незалежність колегії присяжних від професійних суддів [4, с. 12].

Таким чином, перспективним є подальше наукове дослідження питань, пов'язаних з розробкою дієвих механізмів розширення повноважень присяжних при провадженні в суді першої інстанції, оскільки це посилить гарантії захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина у вітчизняному кримінальному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Теремецький В. І. Особливості впровадження суду присяжних за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / В.І. Теремецький // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 728-735 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12tvipku.pdf>.
2. Тертишник В.М. Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України / В. М. Тертишник // Право України. – 2010. – № 7. – С. 274-278.
3. Серета О.В. Законодавче регулювання добору присяжних засідателів / О.В. Серета // Право і безпека. – 2010. – № 4. – С. 56-60.
4. Оверчук С.В. Становлення інституту присяжних в умовах набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2. – С. 1-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12osvpku.pdf>.